

ՓՈԽՆՁ

ԹԻԻ 831

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

1873 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 17

ԱԶԳԱՅԻՆ

Պատրիարքական փոխանորդ Հօր կողմանէ Ղալաթիոյ թաղական խորհրդոյն զրկուած է հետեւեալ գիրը :

« Մեծ . Ատենապետ թաղ . խորհրդոյ ի Ղալաթիա .

« Երէկ մեր բացակայութեան առեւն՝ իբր Ղալաթիոյ բնիկ և պանդուխտ թաղեցիներէն ստորագրեալ 11 ստորագրութեամբ նամակաւ մը թաղ . խորհրդարանի երեք բանալիներ ի Պատրիարքարանս բերեր են , խնդրելով որ առժամանակեայ խորհուրդ մը կազմուի , և բանալիներն ետ չդարձուին :

« Այսպիսի ապօրինաւոր ձեռնարկութիւն և խնդիր մը Պատրիարքարանի կանոնաց և նոյն իսկ իմ ներքին համազմանս հակառակ ըլլալով , կը փութամ նոյն երեք բանալիներն քեզ վերադարձունել խնդրելով որ ջանադիր լինիք Ձեր պաշտօնը շարունակել օրինաւորապէս :

« Մաղթելով որ եկեղեցւոյ գլուխն Յիսուս . Քրիստոս խաղաղութիւն պարգեւէ բոլոր վրդապետ սրտերու ,

Մնամ աղօթարար

Ի 13 հոկտեմբերի 1873 Պոր . փին .

Ի Պոր . Հայոց Կ . Պօլիս Ե . Բն . Միւս .

Թերեւս այս գրոյն վրայ ամաչեն Մասիս և իւր նմանները , որ անցեալ շաբաթ օրը Ղալաթիոյ խորհրդարանին դէպքը պատմած առեւնին , դարձեալ թողաւ անտանկեցին քանի մ'անձինքն , և իբրեւ օրինակ յուսկն անոնց ըրածը :

Ազգին ներկայ տարաւորութիւնը և ցաւելու դժբաղդութիւնը չէինք ունենար , եթէ Քաղաքական Ժողովոյ , եթէ՝ Երեսփոխանական Ժողովոյ վրայ եղած յարձակմանց համար ալ Պատրիարքարանէն այսպիսի պաշտօնական գրեր ելնելով՝ նոցա ապօրինաւորութիւնը յանդիմանէին , հակառակ ու մանց հրատարակութեանց որովք սիկարեան խմբակն թողաւ կոչեցին , և նոցա յարձակմունքն բռնաբարութիւններն ու աղաղակը՝ իբրեւ ժողովրդական դործ ցուցնել ճգնեցան և գեւ կճգնին :

Այս առթիւ կհրատարակեմք նաեւ հետեւեալ պաշտօնական գիրն , որ Ղալաթիոյ թաղական խորհրդոյն ուղղեալ է , և նորա պաշտօնավարութեան վիճակը կ'այայտէ :

« Մեծ . Ատենապետ թաղ . խորհրդոյ Ղալաթիոյ

« Ազգային վարչութեան Տնտեսական խորհուրդն Ձեր 193 համար տեղեկագիրը ստացաւ և ի քննին առնելով զայն՝ վերահասու եղաւ որ 1866 թուականին մինչդեռ եկեղեցւոյ մատուղը տարեկան 37, 121 զրջ կալուածական և 93, 184 այլ և այլ հասոյթ ունի եղեր , և 90, 945 զրջ

թուականէն մինչև ներկայ 1873 տարին ոչ միայն կալուածոց վիճակը արդիւնաւորելու և անոնց հասութիւնը աստիճանաբար բարձրացնելու , այլ նաեւ ուրիշ եկամտից աղբիւրներն բարգաւաճելով տարեկան 127, 954 զրջ հասոյթ սկսեր են արտադրել , իսկ ի նորոյ յաւելեալ կալուածական 67, 823 զրջ հասութիւնը գէթ կալուածական չլինուած միայն 59, 358 զրջ պարտուց գումար մը մնացեր և յաւելցեր է արդէն գտնուած պարտուց վրայ , զորս թաղ . խորհուրդը կը խոստանայ հաստեցանել երեք տարիէն և թերեւս աւելի կանուխ , ինչպէս որ կապահովին զնոյն արդէն սահմանուած տնտեսական կարգադրութիւնները :

« Ղալաթիոյ եկեղեցւոյ մատուկին ելումսից և կալուածոց վիճակին այս գգալի բարեօրոյն պատուարժան խորհրդոյն տնտեսադատական ջանից և հոգածութեանց դեղեցիկ արդիւնքն եղած է , զոր Տնտեսական խորհուրդն խնդադին նշմարեց և հետեւեալէս արժան համարեց այս մասին իւր գգացած դճուհականութիւնը յայտնել Ձեզ և քաջաբերել պատուարժան խորհրդոյն ազգասիրական եռանդն ու դործունէութիւնը , որոց անխախտ յարատեւութիւնը աւելի մեծ արդիւնքներ կընայ յառաջ բերել և Ղալաթիոյ թաղային մատուկին նիւթական վիճակը գլխովին իւր անդր յեղաշրջել յօգուտ Ազգին :

31 մայիս 1873 Մնամք յարգանքով
Ի Դիմաց Ազգ . Տնտ . խորհրդոյ
Ատենապետ
Բ . Յ . Տէրէբեալ Սարգիս Թորոն

Վերջին օրերս Ս . Պատրիարք Հօր ստորագրութեամբ տեսակ տեսակ հրաժարագրեր հրապարակ ելան , զոր մեք ալ ներկայացուցինք մեր աղնիւ ընթերցողաց : Ահաւասիկ հրաժարագիր մ'ալ , որ դարձեալ Ս . Պատրիարք Հօր ստորագրութիւնը կ'կրէ . մանաւանդ այս վերջինը ինչ է բանաստեղծական ու հռետորական գիւթիչ ու հրապուրիչ դարձուածներով , և երդում ու ուխտ կտեսնուի ասոր մէջ , մինչդեռ պաշտօնական գրութիւնք պարզ ու բացայայտ ոճով կ'գրուին , և պաշտօնական անձանց համար երդումն խիստ անվայել է , ո՛ր մնաց եթէ այդ պաշտօնական անձն միանգամայն Աւետարանի պաշտօնեայ եղած ըլլայ , իւր գրոյն մէջ Աւետարանն ալ յիշած ըլլայ , Աւետարանը , որ կ'պատուիրէ « Եղիցի Այսն » Այո , և ոչն ոչ » :

Միանգամայն կ'զարմանամք որ Ս . Պատրիարքն հայերէն լեզուաւ գրած հրաժարականներուն օրինակներն իսկոյն լըրացրայ կուտայ , իսկ Բ . Դուռը զրկած

տաճկերէն հրաժարագրոյն օրինակը գեւ չտեսնուեցաւ , և թէ և յատկապէս ուղեցինք գիւնէն՝ բայց չտուին :

Ինչ և իցէ . ահա՛ այս վերջին հրաժարագիրն ալ կհրատարակեմք , յաջորդաւթ թի թողլով մեր ընկիւք գիտալութիւնը :

ԻՄ ԿՐԿԻՆ ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՀՐԱԺԵՇՏ

ԱՌԵՐԵՍՓՈԽԱՆՍ ՀԱՅՈՑ

Ահաւասիկ , Երեսփոխանք Հայոց , իմ կրկնակի հրաժարագիրս , զոր ինչպէս կանխաւ գրեցիք Վսեմ . Ատենապետին թէ ես հրաժարող մի եմ , կը յայտարարեմ այսօր առ համայն Երեսփոխանութիւն Հայոց թէ հրաժարեցայ , և իսպառ հրաժարեցայ , և նոյնը Բ . Դրան մատուցի ըստ օրինի և ինքնակամ յօժարութեամբ :

Խորմեան ոչ եւս է Պատրիարք Հայոց : Այս է իր բացարձակ և վճռակի ուխտ , զի իւր համար ամենայն ինչ վճարեալ է , և որչափ ազգին սիրով կրել ու տանին անձնուիրութեան և համբերութեան պարտիք էր , լցաւ այն մինչև իսպառ . եթէ հանդուրժեմ այլ ևս , Եկեղեցւոյ պատիւը կ'ոտնհարի , և կը լինիմ ես փառասէր և խռովարար :

Խորմեան ոչ եւս է Պատրիարք Հայոց : Ահա ձեզ կը վերադարձնեմ իմ վերահաստատուած իշխանութեան աւանդը , զոր օգոստոսի քսան և չորսին պայմանաւ և նրա իշխանութեամբ ձեզմէ ընդունեցի . պահ մի սիրտս յուսով լցաւ , վա՛շ ասացի , թէ սիրտի հաննիմ այն աւուր , և պիտի տեսնեմ Սահմանադրութեան վերաբնութեան աւարտն և պսակը . բայց պղծ իմ յոյս կտրեցաւ , և այդ օր հեռացաւ յինէն . դարանագործ ձեռք մի խըրամատեց երեսփոխանական Ժողովոյ միութեան ցանկը , նորահնար ճնշում մի ստեղծեց , հրապարակ հանեց ու մեռոյց միութեան ոգին , զոր չորս տարի ամբողջ մինչև վաթսուն և չորսերորդ գումարման մէջ ողջ պահեցի և հսկեցի միշտ նորա համար :

Խորմեան ոչ եւս է Պատրիարք Հայոց , երբ ակներե կը տեսնայ որ զինքն անկայուն դահէն դրոբելու համար ամենանարգ և չարարուեստ միջոցներ ի գործ կը դրուին , կարծելով թէ ծանր և դժուարին է ճնճղուկ մի իւր նստած բարձրութենէն վայրաքարշ ընել և փեթտել զայն : Մի՛ վարանիր , մի՛ տաղնապիր , մի՛ աշխատիր , նա հակառակող չէ , և ոչ իւր ոտիսին դէմ գիւնագարձ ոտիս . այլ Աւետարանէն ուսեալ գիտէ հեղանալ ու կամակար մտօք խոնարհիլ չարութեան առաջ , որպէս զի չարութիւնն յետս կասի , և իւր ձեռներէց յանդգնութեան ոտքը կարճէ եկեղեցւոյ խաղաղարար դաւթէն : Ահ , եթէ արդար լինէի , պիտի աղաչէի զքեզ որ ձեռնարկութիւնը կատարեալ չեւ .

եանի անուան յիշատակութիւնը, այլ և զինքը Զաքարիայի պէս սպաննէիր Աստուծոյ սեղանին առաջ: Այս էր ահա ազատ սահմանադրականաց դործ, նոցա՝ որ կը սրտմտէին և վեր 'ի վայր կը լինէին երբ յաճախ կը կրկնէի թէ՝ Շրջանակէն դուրս կ'ենեմ: Խորիմեանն ասաց ու չեւաւ և մնաց շրջանակին մէջ: Բայց նոքա պատուեցին շրջանակին ցանկը, ընդհանուր ժողովոյ սահմանադիր սրահէն դուրս ելան, բողոք բարձին, դէպ 'ի հրապարակ վազեցին, աղաղակով աշխարհ լցուցին թէ ժողովուրդն զմեզ կը ճնշէ: ո՛հ, նոքա հրապարակէն վազեցին մինչև եկեղեցին մօտն, և հոն Տիրոջ տաճարին մէջ ժողովուրդը, քահանայն, պատարագն և զԱստուած խոյ 'ի միասին ճնշեցին:

Վա՛յ, և հաղար անդամ վա՛յ չարագիւտ հեղինակին, որ այսպիսի դայթակղութիւն մի աշխարհի չար օրինակ թողաւ ու գնաց: Եւ բիւր անգամ եւս վա՛յ անոր, որ նոյն անօրինակ օրինակին հետեւելով տակաւին դայն 'ի դործ դնել չ'ամաչեց՝ իրեւ մի միայն գիւրին միջոց համարելով Պատրիարքի անկման: Բաւ և շատ չէր միթէ տան և մէկ յօդուածոց ամբաստանութիւնը, որով զիս պարտաւոր պիտի դատէիր սահմանադիր օրինաց առաջ: Այո՛, դու ինքնին զգացիր ու կշռեցիր թէ բաւական չեն քո կարկատուն փաստերը Խորիմեանը գահընկէց ընելու: ուստի թողիր զայս, ճեպով վազեցիր եկեղեցին՝ նորա անուան և ստուերին հետ խաղալու, քաջ համոզուելով թէ՝ եկեղեցին սիրող, ժողովուրդը սիրող, խաղաղութիւնը սիրող ոգի մը այդ կերպով կարող ես յաղթահարել:

Խորիմեան ոչ եւս է Պատրիարք Հայոց, որպէս զի ցրէ ոմանց անստոյգ դատաստանը թէ՝ նա տիրապետ է, փառասէր է, Սահմանադրութեան դէմ անսահման է, և Ազգին ազատ գահին վրայ բռնանալ կուզէ, և այլն: — ո՛չ, այդ ամենն ընդունայն կարծիք են, թող ոչ ոք զիս բռնադատէ, ահա ես ինքնին կամովին կը թողում այդ գահին ժառանգութիւնն ու կերթամ Աւետարանի խաղաղութեան հետ:

Ես քաղաքական իշխան կամ զինուոր չեմ, որ զէն 'ի ձեռին իրաւունք պահանջեմ, ասպարէզ չ'ընեմ, աշխարհօրէն մարտ մղեմ: Այլ եկեղեցւոյ և Աւետարանի պաշտօնեայ լինելով՝ պարտաւոր եմ զիս վարողաց առաջ երկու մղան ևս աւելի երթալ:

Խորիմեան ոչ եւս է Պատրիարք Հայոց, երբ ոմանք զօրհանապաղ կը տքնին, ուր և գիշեր փաւրուս լինելով, երկնից և երկրի առաջ սուտ կը խօսին և կը վկայեն թէ Խորիմեանը ապստամբ մի է Այրարատայ Մայր աթոռոյ հայրապետին դէմ: Թէ նորա փափաքն է որ Հայոց աշխարհի մշակնջնաւոր բարձր Մասիսը Տորոսի լեռանց առաջ խոնարհի, Սիսը բարդաւածի, Վաղարշապատը անշքանայ, և այլն, և այլն: Օ՛ն և օն արասցէ Տէր, եթէ Խորիմեանի ոգին և երկիւմունքըն այդպիսի ինչ մտաբերած է. նա՛ որ իւր Հրաւիրակով Այրարատայ գաղթական և ցիրուցան զաւակները հոն կը հը-

րաւիրէր, միթէ այժմ իւր մայրը կուրանայ, և նորա դրկէն հեռանալ կուզէ, կամ նորա հարազատ զաւակները սարտուցուեց' կը ջանայ: Եթէ ստուգիւ խորիմեանն անջրպետող պատուար մի էր հայրապետութեան և պատրիարքութեան մէջ, ահա քանդուեցաւ վերցաւ այդ պատուարը: Թող հաշտութեան ծիրանի աղեղն այսուհետեւ Մասիսի ծայրէն ձգուի Բիւզանդիոնի բլրոյն վրայ: Թող եւ նեն նոր և իմաստուն ճարտարագետը և Ախուրեան զայրացեալ գետին վրայ յարաբերութեան կամուրջներ կապեն: Թող լեցնեն այն վիհը, զոր ժամանակն և դարերն երթալով խորացուցին: Վա՛յ, ո՛րչափ կը ցնծամ, զի և ես այդ աւուր ցանկացող Սուրբ Գրիգոր Հօր զաւակներէն մին եմ և հօրս տան փառաւորութեամբ կը պանծամ: Թող մօտակոտուր լինի ով որ մեր հայրենի եկեղեցւոյ հնութեան և միութեան այդ վեհ տաճարին, Ս. Գրիգորի տան, և նորա հայրապետին իրաւունքն ու փառքն նսեմացնել կուզէ հանուր ազգին առաջ:

Խորիմեան ոչ եւս է Պատրիարք Հայոց: Տեսէք, մինչև ցարդ անստանդ պահեցի, և այսօր ձեզ կը յանձնեմ Սահմանադրութեան օրինագիրքը, ձեզ կը յանձնեմ զեկապարութեան պաշտօնը: մի՛ վրհասիք, վարեցէք նաւը: Կանցնի փութորիկը, զի Յովնան 'ի ծով դնաց: Զեզ կը յանձնեմ Ազգը և իւր ամեն իրաւունքները, զի ձերն է: չեմ ուրանար և ոչ կապտել կուզեմ, դարձեալ Զեզ կը թողում, Երեսփոխանը Հայոց: Զեր գարաւոր աւանդն է այն բարձրաշուք անունը՝ զոր ցարդ կրեցի: Կաղաչեմ վերուցէք, առէք յինէն, ժամ հասած է, մատուցէք այդ խաղաղարար զոհը: Թող Աստուծոյ տունը չխուսի, թող Պատարագին սեղանը ազատ լինի, թող քահանայն առանց ճնշման աղօթէ, ես դո՛հ եմ, և շատ է ինձ թէ մնամ միայն:

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ:

Վերջին հրաժեշտիս հաչիւն այս կերպ փակելով, պարտիք մը ևս ունիմ, այն է աղօթել որ Աւետարանի տուած խաղաղութեան ոգին տիրէ ու սփռի ամեն ազգայնոց սրտին մէջ:

Աղօթել, որ Յիսուսի սիրապատուէր հզօր հոգին ամեն յուզեալ միտքերն 'ի մի եղբայրութիւն կապէ:

Աղօթել որ Ազգային Երեսփոխանական Ժողովը իւր միութիւնն անխզելի պահէ, և տքնելով աշխատելով վերանորոգէ ու պատրաստէ Ազգին կեանքն առ լաւագոյն ապագոյ:

Աղօթել 'ի վերջոյ քեզ համար, ով անտէրունչ Ազգ Հայոց, որ Տէր հովուէ քեզ, և ընու քո ամեն պակասութիւնը:

ՆՈՅՆ

Պրուսացէն հոկտ. 13 թուով գրուած նամակ մը հետեւեալ ուրախաւիթ տեղեկութիւնները կ'հաղորդէ մեզ:

Ա. — Գերապատիւ Առաջնորդն չքեղ հանդիսիւ և բազմաթիւ ժողովրդով քաղաքս մտաւ և յատենի եկեղեցւոյ սիրոյ վրայ քարոզ և օրհնութիւն մը տալէ վերջը առաջնորդարան ելաւ, ուր դարձեալ բազմաթիւ ժողովուրդ ջերմեանադու թեմաք և մեծ քաղաքապետութեամբ

կարգաւ աջ առնելու եկան, յորս զանազան կարգէ տաճիկը ևս կ'դմնուէին՝ որոց մէկ քանին կառավարութեան պաշտօնեայնէն էին:

Բ. — Մէկ երկու օրէն ետքը բոլոր քահանայիւք և 20 ի չափ ժողովականօք վսեմ. կուսակալին ներկայացաւ, Նորին վսեմութեաննոյն օրը միայն իւր շնորհակալութիւնները յայտնեց, իւր ու ժողովրդեան կողմէն՝ վերագարձին մեծ առիթ հանդիսանալուն նկատմամբ և բացակայութեանը ազգայնոց ըրած բարեաց և ցոյց տուած հայրական սիրոյն փոխարէն: Ն. վսեմութիւնն շատ ուրախութիւն յայտնեց շնորհակալութեամբ: Այս այցելութեան առեւն առ կուսակալն ուղղեալ ուղերձ մը կարդաց՝ որուն զուարթ գիւծք և շնորհակալ սրտիւ ունկնդրութիւն կընէր ոտքի վրայ կայեած Ն. վսեմութիւնը, ընդ որ Նորին Սրբազնութիւնն ալ եկեղեցականօք և աշխարհականօք ոտքի վրայ կեցած էին: ուղերձն վերադարձին պատճառ ըլլալուն և քաղաքը ամենալաւ կերպիւ կառավարելուն՝ և իրեն օրով հոս դարձեալ պաշտօն վարելը փառք ըլլալուն համար էր, զոր ընդունեց կուսակալն մեծ դահուկալութեամբ և իր վերայէն խեղճութեամբ և Պրուսացի անուն լրագիրներուն մէջն ալ իւրեւ մի կարեւոր յօդուած գետեղեց և հըրատարակեց: Յիշեալ լրագրաց առաջնոյն լեզուն և զիրն տաճիկերէն է, իսկ երկրորդին լեզուն տաճիկերէն, իսկ զիրն հայերէն է: այս Բ. Նորին գերապատուութեան գալէն ի վեր նոր կ'հրատարակուի ի պատիւ տեղացի ազգայնոցս: սորա համար եւս շնորհակալ եմք ազգովին: վասն զի հոս մինչեւ յոյնք եւս մեզի չափ և թերեւս քիչ մ'ալ մենէ աւելի ժողովուրդ են, բայց կուսակալն իւրեւ հայասէր մէկն զոյն լեզուն թողլով ի հայ լեզու Պրուսացի անունմբ լրագիր հըրատարակել հրամայած է:

Գ. — Գեր. Առաջնորդն մէկ քանի օրէն ետքը դարձեալ գնաց կուսակալին բայց միայնակ այսինքն միայն փոխանորդ վարդապետին հետ ներկայացաւ: այս անգամուն ալ ազգային վարչութեան կողմէն առ Ն. վսեմութիւն տրուած յանձնարարական գիրն և Եպարքոսի հրամանագիրն յանձնեց, զորս մեծ յարգանքով ընդունելով դարձեալ պատուեց և միանգամայն փափաք յայտնեց որ վարժարանայ յառաջագիտութեանը և ժողովրդեան խաղաղութեանը միշտ հոգ տանի, խոստանալով որ ինք ալ աշակից պիտի ըլլայ, և ի խրախոյս ազգին անձամբ մեր դպրոցը այցելութիւն պիտի ընէ: այս է իմ փափաքս ըստ:

Դ. — Յետ այսոցիկ որ ըսելէ հոս գալէն և կուսակալին հետ վերողբեալ տեւութիւններն և ընելու պարտաւորուած պաշտօնական արարողութիւններն կատարելէն հազիւ 10 օր մը ետքը, յընդհանուր ժողով հրաւիրեց բոլոր երեսփոխանները և 28 երեսփոխանաց 22 ին ներկայութեամբ ատենան բանալով ազգի և կրօնի ուսման վրայ ըստ կարի բաւական ճառերէ վերջ, ժողովոյն դիւանին միջոցաւ առաջին խնդիր ներկայացուց բոլոր դաւառիւս մէջ դանուած վարժարանաց բարոյական և նիւթական վիճա-

կը բսելով թէ «Ասոնք մեր երեքամեայ խռովութեան երեսէն կարի հիւանդացան, և թէ որ շարունակէ իրենց հիւանդութիւն՝ թերեւս մեռնին. ուստի զասոնք վերստին առողջացնելու համար պէտք եղած միջոցներն ձեռք առնեմք, ևն» :

Առ այս ժողովը իր շնորհակալութիւնը յայտնեց և միջոցներուն վրայ բաւական խորհելէն և վիճաբանելէն ետքը որոշեց որ ամէն թաղ այսինքն քաղաք և գիւղք դպրոցական տուրք վճարեն իբրեւ թաղական տուրք ըստ Սահմանադրութեան, որպէս զի վարժարանաց նիւթականը բարւոքի և հետեւաբար նոցա ուսումնական վիճակն ալ յառաջդիմական ըլլայ. և այս դործը զառաջինն Պրոսպէն ուղեցին սկսել տեղւոյս թաղական նիւթիցեաց, որ գիւղերն ալ քաջալերուին :

Եւ — Աւասիկ այս օրերն է որ ամենէն յառաջ կուսակալին վստիւ որդին և անկէց ետքը ամէն ազգաց առաջնորդները ինչպէս յունաց Մետրապօլիտը և կաթողիկոս թիւքեան Եպիսկոպոսը և այլք, և դարձեալ քաղաքիս բոլոր հիւպատոսները ու զանազան ազգաց երեւելիներէն շատերը այցելութիւններ կուտային, և հետզհետէ մեծ համակրութեամբ այս այցելութիւններն կատարուելու վրայ են :

Զ. — Այս շաբթու սկսան բոլոր դաւառական ժողովներ և խորհուրդներ իրենց նիստերն ընել, և գեր. Առաջնորդին բացակայութեան երեսէն դիզուած ամէն ազգային և անհատական դործերը նայիլ :

Եւ — Այս շաբթու դարձեալ տեղւոյս թաղ խորհուրդը վիճակի դաւառական ընդհանուր ժողովոյ որոշման համեմատ տեղւոյս դպրոցին նիւթական և բարոյական վիճակը բարւոքելու և թաղկամ դպրոցական տուրքը անօրինելու համար, շարունակ ամէն գիւղեր մինչև ժամը վեց և ութ նիստեր կընէ և քիչ օրուան մէջ իր նպատակին հասնելու համար բաւական քայլեր ալ առաւ :

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Նախկին Մեծ Եպարքոս Մահմուտ Նէտիմ փաշա երէկ երեկոյ մայրաքաղաքէս ուղեւորեցաւ. իւր նոր պաշտօնատեղին՝ Ատանա :

— Առաջին աստիճանի երկրորդ կարգի պաշտօնատարութիւն տրուեցաւ՝ Շուրայի-Տէվլէթի անդամ Պոստը Էֆէնտիին :

— Օգոստոսիառ Սուլթանը Օսմանիյէ ականակուռ պատուանշան ընծայեց Գաղղիոյ Հասարակագրութեան նախագահ Մարք-Մահման մարաշլիսին, և առաջին Օսմանիյէ պատուանշան՝ արտաքին գործոց պաշտօնէին :

— Յունաց պատրիարքական տեղապահը շրջաբերական ուղղեր է բոլոր եպիսկոպոսաց, որ պատրիարքի ընտրութեան համար իրենց կարծիքն յայտնեն : Պէտք է գիտնալ, որ յունաց ներքին օրէնքը կպահանջէ, որ պատրիարք մը թէ՛ կամ միւլին և թէ՛ ակամայ հրաժարելէն յետոյ մինչև երկու ամիս ընտրուի յաջորդն :

— Մեծ Եպարքոսն, Շէյխ-Էլ-Իսլամ Էֆէնտիին, զինուորական գործոց պաշտօնային, և ուրիշ բարձրաստիճան նա-

խարարաց ոմանք երկուշաբթի երեկոյ կայսերական պալատն ընթերցին :

— Օգոստոսիառ Սուլթանը Օսմանիյէ ականակուռ պատուանշան ընծայեց Է. Առաջին կառավարութեան գլխաւոր պաշտօնեայ կորչագօֆ իշխանին ալ :

— Երախտի մենավաճառութեան վերատեսչութիւնը իմանալով, որ ծխավաճառներէն ոմանք ծխախոտի ծրարներուն վրայ ժապաւէն (քօրտէլա) փակցունող աղայքն իրենց կգրաւեն, և ժապաւէն գողցունել տալով՝ իրենց ուղածին պէս ծրարներ կշինեն ու կծախեն, — պէտք եղած զգուշութեան միջոցներն ձեռք առեր է՝ այս ներդուլեան առաջը առնելու համար :

— Հասարակային շինութեան պաշտօնեայ անուանեցաւ՝ Պոստոյ նախորդ քաղաքապետ Խամայիլ փաշա :

— Մայրաքաղաքիս աւստրիական և իտալական դեսպանք՝ որ Եւրոպա կգլտնուին, դարձան :

— Վիեննայէն քաջուած հեռագրէ մը կիմացուի, թէ Բուխարէի երկաթուղոյն բաժնետոմսերուն վերջին վիճակահանութեան 300 հազար ֆրանկ շահող տոմսակն՝ աւստրիացի զօրապետի մը տիկնոջ քովն է եղեր :

— Անգղիայի մը դործ գանելու համար հայրենիքը թողլով մայրաքաղաքս եկեր է. բայց հոս իւր նպատակին չհասնելով՝ վիտին դացեր և անկէց ալ վարնա ուղեւորներ է ճամբան թինկարտ անուն մէկ պատահելով անոր՝ խոստացեր է օգնել յայտնելով թէ ինքը երկաթուղոյ պաշտօնի վրայ կգտնուի : Խեղճ անգղիցին դոհ եղեր է. և պահ մ'ետքը իւր ապագայ բարերարը ստակ փոխ ուղեւոր իրմէ՝ 5 տկի տուեր է : Վարնա հասեր են. թինկարտ հոն ուրիշ քանի մը անգղիացիներ ալ տեսնելով, անոնց ալ մօտեցեր, իրաներ առեր, և քանի մ'օրէն յետոյ աներեւոյթ եղեր է : Այս գէպքին վրայ օտարականաց ինչ ըլլալը գուշակել գտնարին չէ :

— Իւսկիւտարի Սէլամիյէի բնակիչներէն հայազգի դարբին Մ. Յակոբ անուն անձն կիւրակէ օրը Պաղար-պաշը մեր ազգային գերեզմանատան մօտերը նորաչէն տան մը խոհարարը երկու ամիս ուսակ իրարու վրայ դնելով՝ վրան ելած, ձեռունը օղ (խալա) դամած ատենը, յանկարծ ինկեր և ձեռքի գլխին (պարսա) կոկորդը մանելով ու միւս կողմէն ելնելով, կարճ միջոցի մէջ մեռեր է :

Ճէրիտէի-Համաթի տաճիկ լրագիրն այս գէպքը պատմած ատենը, մեր գերեզմանատան համար ծախքը կրէ, մինչդեռ Բ. Դրենն ելած պաշտօնական դրութեանց մէջ Գաղղի կամ Գաղղիս, և այլն, կըսուի, ու ինչպէս կեղծ, նոյնպէս ծախքը բառերն՝ որ անարգական են, արգելուած են ի պաշտօնէ : Կիսափաքիմը, որ Ճէրիտէի-Համաթի անըղգուշութեամբ գործածած ըլլայ յիշեալ անարգական բառն, որոյ գործածութեան դէմ յաճախ հրապարակական դիտողութիւններ եղած են այլ և այլ գէպքերու առթիւ :

— Աղիզիյէի թունա անուն մեծ շոգենան՝ որ Էրէյլէն տնուի առնելու համար մայրաքաղաքէս ճամբայ ելած էր

երկուշաբթի օրը, ժամը 12ին առնենքը Արնաուու գիւղի առջեւէն անցած ժամանակը, Գալիֆոր անուն անգղիական արմտաբարձ շոգենաւ մը դէմն ելնելով, մէկմէկու զարնուեր են, և թունան անմիջապէս ընկղմեր ու աներեւոյթ եղեր է, բայց անյապաղ հասած օգնութեանց շքնորհիւ բոլոր նաւաստիք ազատեր են :

Թունայի մէջ վաճառք չկար, բայց 5000 լիրա կգանուէր՝ Էրէյլի ածխահաններուն տալու համար : Նորոգութեան քանի մ'օրէ հետէ ելած էր Անգղիական շոգենաւն իսկոյն արգիլուեցաւ դատաստանի համար :

Երկուշաբթի օրէնք կայ, Պոստի երթուելու շոգենաւոց համար : Վերէն եկողը՝ ասիական, և վարէն գացողը՝ եւրոպական եղերքները պիտի բռնէ : Անգղիական շոգենաւն այս օրինաց հակառակ վարուեր է :

Գաղղիոյ Պաղէն մարաշլիսին դատը հաղիւ առաջիկայ յունկար ամսոյ մէջ կաւարտի : Դատարանը թէպէտ կաշխատի շուտով կատարել իւր պաշտօնը, բայց դատական երկար գրութեանց ընթերցումն արգելք կիլլայ : Արդէն յայտնի կերելի, թէ այս բարձրաստիճան զինուորականը վերջին պատերազմին մէջ իւր հայրենաց և ազգին դէմ ծայրագոյն վատութեամբ վարուած է, և հետեւաբար հրացանի հարուածոց պիտի ենթարկի յօրինակ այլոց :

— Բօլէրայի հիւանդութիւնը Պէրլինէն անհետանալ սկսեր է :

— Յունաստանի կառավարութիւնը պաշտօնի մէջ գտնուող ապիկար անձինքն հաներ է, յատկապէս քննութիւն ընելով : Այս կառավարութիւնը վերջին ժամանակներս մեծ հոգ կտանի ներքին բարեկարգութեանց և երկրին յառաջադիմութեան համար :

— Փարիզէն հոկտ. 13 թուով քաջուած հեռագրէ մը կիմանամք, որ Շամպորի կոմսը ծանուցեր է Եւրոպիոյ տէրութեանց, թէ եւրոպական ներկայ քաղաքականութեան վրդովման տեղի չպիտի տայ, և ներկայ պաշտօնեաները չպիտի փոխէ, եթէ Գաղղիոյ թագաւորական գահն հրաւիրուի : Այս լուրէն, եթէ ստոյգ է, կհետեւի թէ կոմսը իրեն թագաւորելուն վրայ երբեք տարակոյս չունի :

Շամպորի կոմսը ստիպուեր է յիշեալ ազգաբարձութիւնն ընել փարատելու համար իւր վրայ եղած կասկածը, թէ թագաւորելուն պէս պատերազմ պիտի բանայ :

Ուրիշ հեռագրէ մ'ալ կիմացուի, թէ երեսփոխանաց ժողովը պիտի ցրուի, եւ թէ թագաւորութեան հաստատութիւնը չընդունի :

Բոլոր Գաղղիա և աշխարհ վերջապէս կսպասէ երեսփոխանական ժողովոյ դուամարման : Թագաւորական ու հասարակապետական կուսակցութիւնք այժմէն իրենց բոլոր հանճարն ու ճարտարութիւնը կթափեն՝ ազգու և գրաւիչ ատենախօսութիւններ պատրաստելու համար : Երջանիկ պիտի համարուի Գաղղիա, եթէ ինդիքը ճարտարախօսութեանց միջոցաւ և ժողովոյն մէջ լուծուի, առանց արեան ու աւերի :

ԿԱԹՈՒՍԿԵՐ ՏՂԱՅՔ ՍՆՈՒՑԱՆԵԼ

Կաթնիկը տղայքսնուցանելու վրայ հետեւեալ ընտիր կանոնները գրի առնուեցան անցեալ ամառ վեց հոգիէ բաղկացեալ մասնաժողովէ մը որ Ամերիկայի Ֆիլատէլֆիա քաղքին բժշկական մէկ ընկերութեան կողմէն առ այն կարգուեցան :

1. Երբ օղը ջերմ է, տղան օրն անգամ մը գաղջ ջուրը խօթելով լուա : Եթէ տղան տկար է, լուա զանի դուրսէն օրն անգամ մը գաղջ ջրով կամ քացախով խառնուած գաղջ ջրով : Յուրտ եղանակի մէջ ալ տղան ստէսլ լուալու է, բայց տաք սենեկի մէջ, ուր տղուն պաղ առնելու վտանգ չկայ : Տղոց առողջութիւնը շատ կախում ունի անոնց մաքրութենէն :

2. Զգուշացիր տղան պինտ կապելէ : Անոր զգեստներն այնպէս լսյն ըրէ որ անկա կարող ըլլայ ազատօրէն շարժել իր անդամները : Եթէ հնար է, գիշերները փոխէ տղուն հանդերձները : Անոր ազաներիքը միշտ մաքուր և չոր բռնէ :

3. Տղան առանձին անկողին պառկելու է : Մասնաւոր ժամեր որոշելու և տղան այն ժամերուն պառկեցնելու է, և նայելու է որ անկա գրկի վրայ քնանալէն առաջ անկողին կամ որոց դուռի : Առանց բժշկի հրամանին տղուն զեղ մի տար : Եթէ տղան քեզ կը ձանձրացնէ և չի քնանար, անկա անօթի է և կամ հիւանդ : մի ջանար լուեցնել զանի՝ շաքարեղէն կամ քաքար տալով, քանզի այս բաները շատ անգամ անոր որովայնաւորութիւն կամ ուրիշ տկարութիւն կուտան :

4. Տղուն մաքուր օդ առնել տուր, և մասնաւոր առտու իրիկուն հանէ զանի դրան առնէ : Չորհաղանց տաք մանր տղոց կենացը կը վնասէ : Երբ տղան տաքէն կը նեղուի, խմցուր անոր զով ջուր որչափ որ կուզէ :

5. Տունդ մաքուր և հովասուն բռնէ : Եթէ հարկ է, դարնան ատեն, տան պատերը բռնի տուր, և նայէ որ մառանը կամ նկուղները միշտ մաքուր և աւրուած պահուին : Լուալիք (դուրնա), ձեմիլ (մէմլա), կոյանոց (լաղըմ) և ասոնց նման տեղեր գոց և մաքուր ըլլան :

6. « Մարդու կաթը տղոց ամենէն յարմար ուտելիքն է » : Եթէ ասիկա առատ է, և տղան անտի առաջ կուգայ, ուրիշ տեսակ ուտելիք տալու չէ, մանաւանդ տաք եղանակի մէջ : Եթէ մայրը բաւական կաթ չունի, պէտք չէ տղան կաթէն կտրել, ոչ ա՛նոր, իր կաթին հետ մէկտեղ, այժի կամ կովու կաթ ալ տալու է : Տղուն ցորեկը երկու կամ երեք ժամն անգամ մը կաթ տուր, իսկ գիշերներն՝ այնչափ քիչ անգամ որչափ հնար է : Տղան կուրծքիդ վրայ նիւհելուն պէս՝ ծիծը բերնէն առ : Զգուշացիր ծիծ տալ տղուն, երբ շատ յոգնած կամ քրտնած ես :

7. Եթէ, դժբաղդութեամբ, տղան առանց մօր կաթի պիտի սնուցուի, անոր միայն կաթ տալու է : այժի կաթը լաւագոյն է, անկէ ետքը կուգայ կովի կաթը : Տարւոյն բոլոր եղանակներուն մէջ, բայց մանաւանդ ամառը, կաթէն ուրիշ բան տալ ապահով չէ տղուն մը համար որ դեռ առջեւի ակումբներն հանած չէ : « Այսպիսի մանր տղոց կերակուրի համար աւրորտ, փաղաղէս, հաց, և ասոնց նման բաներ տալու չէ » :

8. Տղուն մը տրուելու կաթին մէջ քիչ մը սոյխտակ մաքուր շաքար խառնելու է որ կաթն անուշնայ : Եթէ կաթը զուտ է, կրնայ մէկ չորրորդին չափ տաք ջուր խառնուիլ մէջը : Տաք եղանակներուն կաթը կրնայ պաղ տրուիլ : Կաթը նոր, և առաւօտուն կանուխ կթուած ըլլալու է : Կաթին ամանը « եռացեալ ջրով » լուալէն ետքը կաթը մէջը լեցունելու է, և կաթը դալուն պէս շուտով եռացնելէն ետքը տանը մէջ զով տեղ մը պահելու է :

9. Երբ որմէ տղան կը դիէ՝ շատ մաքուր պահելու է, ասլա թէ ոչ կաթը կը թթուի, և տղան կը հիւանդանայ :

10. Տղան կաթէն կտրելու չէ տաք եղանակէն անմիջապէս առաջ կամ այն եղանակին մէջ, ոչ ալ, ընդհանրապէս, մինչև երկրորդ ամառուան վերջը : Եթէ ծիծ տալ ծանր կու-

գայ տղուն մօրը, տղան կաթէն առանց կտրելու բոլորովին կրնայ անոր այժի կամ կովու կաթ տալ : Թէ և մօրը կաթն առատ չէ, եթէ տղան այն կաթէն կախորժէ, մայրը ջանալու է բոլորովին չցամքեցնել իր կաթը իբր դարման հիւանդութեան, քանզի շատ անգամ մօրը կաթը կաղաւթ տղուն կեանքը, երբ ուրիշ միջոցներ օգուտ չեն ընեն : Երբ տղան վեց ամսական է, մայրը կրնայ, կաթ տալով չտկարանալու համար, տղան օրը երկու կամ երեք անգամ օթեկ (պայաթ) հացի և կաթով սնուցանել, բայց ան ատեն հացը շատ մանր բլրաւոր և կաթին մէջ աղէկ մը կալղացած ըլլալու է : Երբ տղան ութամսեայ կամ մէկ տարեկան է, կրնայ օրն անգամ մը թարմ և թեթեւ եփուած հաւկիթ ուտել, կամ նաեւ եղան և կամ ոչխարի մսի արգանակ, որուն մէջ օթեկ հաց բրդուած է : Եթէ տղան տարուքնէ մը աւելի մեծ է, կրնայ աղէկ եփուած միս ալ ուտել, բայց ան ատեն ալ կաթ պիտի ըլլայ անոր գլխաւոր կերակուրը :

Ա.

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒԴՈՒԹՅՈՒՆ

ԷՍՆԱՄԸ ՈՒՄՈՒՄԻՅԷ

13	Հոկտ. Երթ. երեկոյ.	54-50
13	» Բշ. բացուեցաւ	53-57
»	» գոցուեցաւ	53-59
16	» Գշ. բաց	53-50
»	» գոց	54-14
17	» Գշ. ժամ 3	54-6

17 Հոկտ.

Սօսիթէ Ժէնէրալի բաժինը	Անդ. լիբ.	8,26
Քրէտի » »	Օսմ. »	12,25
Քրէտի Օսթրո-թիւրք » »	» »	5,20
Երկաթուղեաց՝ հին » »	Փր. »	123,
» » նոր » »	» »	68, 1/2
Թրամուէյ » »	Օսմ. լիբ.	11,10
1863ի փոխառութիւն » »	Փր. »	338,
1863ի » »	» »	544,
1869ի » »	» »	290,

ԾԱՆՈՒՑՄՈՒՆՔ

ՐԷՆՊԵՐԻ ԼԻՍԱՆԸ ԹԻՒՐԲԻ
(ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԹՈՒՐԲԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ)

ՔՐԹԱՊԸ ԹԱՍԸ
(ԳԻՐԲ Թ.)

ԳԱՎԱՅԻՏԻ ԱՐԷՊԻՅԷ
(ԲԱՌԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱԲԵՐԷՆ)

Կրէն-Դէն Տաճ. լեզու անուն գտաագրք-բիւ յառաջարանութեանը մէջ խոստացած ահա կատարեցի՝ նոր ու դիւրուսոյց եղանակաւ և ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԹՈՒՐԲԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ անուամբ տաան երկու հատոր դասագիրքեր հեղինակելով : Բանաւոր առիթներ ստիպեցին զիս ի սկզբան սոյն իննեկորդը (բառագիրութիւն արաբերէն) և ապա հետզհետէ միւսները տպագրել տալու : Կգանուի կամուրջին դիւրի պարագան և ամէն Հայ գրավաճառաց քով ի գին (10) տասն գահէ կանի :

Վրան ձեռագիր ստորագրութիւն չի կրող օրինակը նենդեալ է :

Պ. Դաւթեան

ՃԱՇՈՑ-ԳԻՐԲ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՏՊԵԱԼ

Ի ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՅ ԿԱԹՈՒՂԻԿԷ ԷԶՄԻԱԾՆԻ

1872—ՌՅԻԱ

Ա.

Կարի զգուշութեամբ ըստ հնագոյն ընտիր ընտիր Աստուածաշունչ և ճաշոց ձեռագրաց սրբադրուած է, ոմանց հանդիսաւոր տօնակատարութեանց և արա-

րողութեանց համար ևս կարեւոր խրատներ և հրահանգներ յաւելցուեցաւ, որք անտարակոյս Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ պաշտօնէից մեծ դիւրութիւն պիտի ընծայեն, և նոցա սրտից գոհունակութիւնք պիտի գրաւեն :

Ճաշոցի մէջ եղած ճառերն ևս ձեռագիր հին և ընտիր ճառերն ապա համաձայն սրբագրուած են :

Տպագրութիւնը նոր և միջակ գեղեցիկ տառերով և խիստ մաքուր է :

Առաջին տեսակին գինն է՝ Օսմանեան Լօթին ոսկի, իսկ երկրորդինը՝ չորս :

Սոցա տարբերութիւնք գրից և թղթից վերայ է :

Կիւսադառնին Կ. Պօլիս Մերձան չարչը թիւ 29, Պաղատասար աղա Սրապեանի գրատունը :

PILULES HOLLOWAY

ԴԵՂԱՇԱՏՔ ՀՈՒՆՈՒՆԷԻ

Լեարդի, ստամոքսի, և աղիքներու ամեն տեսակ անկարգութեանց համար խիստ ընտիր է սոյն դեղահատը, նաեւ զայն տկարութեան, ուժաթափութեան և տխրութեան համար . կը ջնջէ և անհետ կընէ ամեն տեսակ անշափաւութեանց հետքերը : Սրտի և երկխամանց վրայ օգտակար ազդեցութիւն մ'ունի . արիւնը մաքրելով նոցա խանգարեալ վիճակը կը կանոնաւորէ, և գրգռելով կենսական գործարանները կը զօրացնէ : Իւր դեղական մեծ ազդեցութեամբ սրտախառնութիւն, կուծ ուտութիւն, մաղձային հիւանդութիւններ, որովայնի մէջ լեցուած կաղեր, գլխի ցաւեր կը վանէ . մարսողութիւնը կը չափաւորի, և մարմինը մաքրուելով բոլոր այն աղակալութիւններէ՝ որ շատ անգամ զանազան հիւանդութեանց սկզբնապատճառ կըլլան, առողջ, ուժեղ, և բնական դիրքը կ'զգենու :

ONGUENT HOLLOWAY

ՄՊԵՂԱՆԷԻ ՀՈՒՆՈՒՆԷԻ

Մորթային հիւանդութիւնք և վէրք բուժելու մասին ունեցած պայտամական յատկութեանցը Հաստատարի բնաւ ուրիշ դեղ մը . հին կամ նոր թունաւոր վէրքեր, ուռեցք, քաղցկեղ (չիրիփէնչէ), սրտեկից և ստեանց վէրքեր կամ բոլորովին կանցնին և կամ կուտան . օգտակար է նաեւ հարբուխի, հաղի, սրտի բարբախման, մանաւանդ օգայու (էէլ) ըսուած հիւանդութեան : Իւր կաղերով և զօրաւոր ազդեցութեամբ խոյլ (սըրբաճ) հիւանդութեան ապականիչ զօրութիւնը ինչ աստիճան որ ըլլայ՝ կը դիմադրաւէ :

Այս դեղերուն գործածութեան եղանակը նշանակուած է իւրաքանչիւր տուփի վրայ, որ կը գտնուի ամեն դեղաւաճառներու քով :

Աւելի առնել ուղղող կը հրաւիրուի առ հեղինակն տրքթօր Հոլլուէ Ի Նիւտան Օքսֆորտ փողոց թիւ 533 :

ՊԱՏՄԱՆՔ ՓՈՒՆԶԻ

1.—Փունջը ԶՈՐԲԵՐՇԱԲԹԻ և ՇԱԲԱԹ օրերը կը հրատարակուի :

2.—Տարեկան բաժանորդագրին է միայն չորս արծաթ մէճիւ՝ կանխիկ վճարի թէ՛ մայրաքաղաքի և իւր արուարձանաց և թէ՛ գաւառաց համար :

3.—Վեց և երեք ամսոց համար ալ բաժանորդ կընդունուի :

4.—Տեղական ու դաւաժանութիւնը պիտի վճարէ :

5.—Հատը 40 փարայ է, և կը գտնուի առ մեն Հոյ գրավաճառաց խանութները և ձեռքէ ծախողներու քով :

6.—Մանուցման տողը 40 փարայ է մէկ անգամի համար : Աւելի աման կըլլայ աւելի անգամներու համար :

7.—Խմբագրութեան վերաբերեալ որ և է գիր ուղղելի առ Տնօրէն-Տէր Հ. Ս. Ալաճաճեան, Կ. Պօլիս Ալաճաճ-Համամ Խալիլ խան միջին յարկ թիւ 19 :

ՏՆՕՐԷՆ ԵՒ ՏԵՐ

Հ. Ս. ԱԼԱՃԱՃԵԱՆ

ՏՊԱՐԱՆԻ ԹԻՒՆ Ս. Ղ. ՊԱՐՏԻԶՊԱՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ. ԾԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿԱՆ ՎԵՐԱՆԱԳՐԻ ԻՐԱ 12.